

Hoe moet het met een verenigd Europa waarin de Engelsen met 'Brent Goose' een rotgans bedoelen, de Duitsers met 'Brandgans' een bergeend, terwijl ons brandgans wel gewoon brandgans betekent? Hoog tijd voor een vergelijkend onderzoek naar de beste naburige vogeltaal.

Frans van der Helm

Vogeltaal is in Europa nog steeds overal anders

Over het Duits kunnen we kort zijn. De psycholoog Erich Jaensch probeerde in de jaren dertig de superieure intelligentie en efficiëntie van Noordepese vogelsoorten aan te tonen. Ten opzichte van Zuidpese vogels, wel te verstaan. Dat zoeken naar 'Uebervögel' heeft geen sporen in de Duitse naamgeving nagelaten. Die ademt dezelfde sfeer als de onze, zij het dat het er voor Duitsers in de natuur soms wat dramatischer aan toe gaat. Raubwürger, Maskenwürgeren Neuntöter maken een wandeling niet tot een pretje, terwijl onze verschillende klauwieren een stuk gemoedelijker zijn. Het Duits heeft als pluspunt wel een aardige samenstelling die in

onze inheemse vogeltaal ontbreekt - die van het 'Braunkehlchen' en 'Schwarzkehlchen', bijvoorbeeld. Maar ons duo 'paapje' en 'roodborsttapuit' is wel zo mooi. Fantasieloos vervangen Duitsers onze magnifieke naam grote burgemeester, voor een vogel die zo maar aan zee voorbij kan komen, gewoonweg door ijsmeeuw. Inderdaad, erg efficiënt, maar niets superieur. Nee, dan de Fransen. In Frankrijk is de natuur op zijn mooist. Neem die sierlijke vogel van idyllisch stromend water, die wij met scheldende intonatie grôte-gélekwikstaart noemen. De Fransen betitelen hem ruisend en weids: 'bergeronnette des ruisseaux'. Even verderop duikt 'le cincle plongeur' onder. Bij alleen al het 'cincle' hoor je de kleine kiezelsteentjes in de beek helder tikken. Veel mooier dan onze waterspreeuw, een naam die bovendien een hoog drijfsijssie-versus-vliegsijssie gehalte heeft. Dit is geen spreeuw. 'Le chevalier guignette', de loerende ridder, doet ook veel meer aan een romantitel denken dan ons correcte oeverloper. Die naam ontbeert avontuur. En dan staan we alleen nog maar aan de waterkant, terwijl de Fransen juist in berggebied grote hoogten bereiken. Neem de meest imposante uil die we hebben: hoe benoem je die passend en re-

spectvol? Niet met 'oehoe', dat via dezelfde makkelijke weg als koekoek tot stand kwam. Oehoe. Bijna joehoe. Nee, dan 'grand duc': groothertog. Ook wel 'grand duc d'Europe', hetgeen nog adellijker klinkt. Daarin zitten eindeloze bossen en steile bergwanden besloten. Wat een naam.

Staartmees

De Fransen hebben daar zonder meer een talent voor. 'La nivelle des Alpes' zie je soepel vliegend lawines ontwijken, terwijl onze sneeuwvink vooral koud zit te wezen. Als je een paar van die lange Franse namen beheerst, lijkt het alsof je meer vogelsoorten kent. Daar knarst niet een staartmees, maar een 'mésange à longue queue'. Het is meer vogel. En in voorjaarsstemming is het toch veel prettiger een 'linotte mélodieuse' te ontmoeten dan een kneu? Zelfs onze kwak vangt als 'heron bihoreau' op een sierlijker manier vis. Die laatste twee Hollandse namen zouden het in Engeland ook goed doen. Wat betreft vogelnamen hebben anglofielen het moeilijk hun voorliefde vol te houden. Ze zijn kort, familiair. Op het platte af. 'Shag' voor kuifaalscholver, 'smow' voor ons mooie nonnetje. Noddy, booby, scoter - het lijkt wel een pop-

Roodborsttapuit

bandje in plaats van een groep prachtige zeevogels. Diezelfde waterspreeuw krijgt een prozaïsch 'dipper' mee. Zelfs van een haarscherp manoeuvrerende boomvalk hebben ze niets weten te maken: 'hobby'.

Puffin, lark, wren en tit. De Engelsen zijn, behalve kortaf, vaak wat joviaal en houden van een denigrerende bijklank. Zoals ook 'bird' die heeft. Daarnaast zijn de Engelsen soms erg simpel, als eeuwig beginnende vogelaars die van een 'blackbird' of 'bluebird' blijven spreken. En het door de geschiedenis ingehaalde 'sandwich tern' voor grote stern is ronduit ongelukkig, vergeleken met ons tafeleend.

Zegt dat verschil in poëtische lading van vogeltalen iets over hoe de naamdragers zelf bekeken worden? Helemaal niets. Waarschijnlijk heet een leeuwerik zelfs liever lark dan alouette. Die poëtische Fransen zijn nog steeds weinig ontziende vogeljagers, die graag massaal de buks richten op doortrekkers uit andere landen. De namen zijn mooi, maar haast niemand kent ze. De liefde voor alles wat los in het rond vliegt, gaat nog voornamelijk door de maag. Maar in arme Engelse huisgezinnen spaart men zich het brood en de pindakaas uit de mond om 's winters toch maar geen vogeltjes te laten verhongeren. Ook echt wilde vogels worden in de watten gelegd. Broedkolonies krijgen beschermingsbordjes, waarop al die platte namen toch opeens respectvol ogen. En 'birdwatching' is er een demagogisch via alle media aan de man gebrachte hobby. Nederland zit zo'n beetje tussen de Fransen en de Engelsen in. Wat de taal betreft. En wat de omgang betreft. Dat is wel zo aangenaam. Zij die zeulen met kijkers en veldgidsen vermengen zich nog zonder slag of stoot onder wandelaars die niets

van vogels weten. Vaak willen die laatste er, zonder enig gewetensbezwaar, niets van afweten. Dat moet kunnen, zolang ze maar geen nestjes vertrappen. Kortom, laten we maar buiten een verenigd Europa blijven, en hooguit onze eigen taal nog wat verbeteren. Bijnaamachtige aanduidingen - daarvan kunnen er niet genoeg zijn. Stel dat we de kleinste, middelste en grote bonte specht nu eens - wat bezijden de waarheid, zoals dat hoort - het mierendodertje, de roffelaar en de bonte reus hadden genoemd, dan waren ze een stuk populairder.

Maar ja. Stel nu ook eens dat de kievit en de tureluur nu bekend zouden staan als grasplevier en kortsnavelroodpootruiter. Of die onvolprezen grutto als noordelijke.... nee, die naam is wel goed zo. Maar aan officieel gepropageerde moderniteiten, als winterkoning, roodborst en goudhaan voor het beeldende winterkoninkje en die andere verkleinvormen - daar moeten we maar niet aan mee doen. Dat zijn nu eenmaal Marjoleine Bastinvogeltjes waar geen taalvernieuwing tegen opgewassen is. Een paapje wordt nooit een paap.

Overgenomen uit NRC Handelsblad van 1 mei 1997

Boomvalk op de Gooise hei

Tekening: Ronald Sinoo